

Lükkumine lumel ja jääl.

Mälestused Valgu kooliajast.

Minu sünniaasta oli Valgu mail. Velise vallas Kangru küla Kuckeristi talu tagakambriis nägin iluavalgust 1934. aasta hilis-sügisel. Valgu algkooli läksin 1942. aastal. II maailmasõda oli kogu elu pahupiidi pööranud. Sestap ka lume- ja jääsõitude osatähtsus laste elus oli tagasihoidlik.

Tavaniangudeks olid lumekindluste ehitamine ja lumestada.

Toukerekku nägin esimest korda Raplas, kui õppisin juba Rapla Keskkoolis - 1949/50. a. talvel. Mina ei mäleta, et sellist sõiduriista nagu toukerekku olnud Valgus kellelgi olnud. Minu õpingu ajal toukerekkeidega võistlusi Valgu koolis ei toimunud.

Täiesti võrrad mängud olid jäähoki ja -pall.

Talvel, kui Kuckeristi talu madalatel põldudel oli pinnavesi jäätunud ehitasid minu vennad Endel ja Arnold sinna karusselli. Linnarõõne traatpost pandi jäävälja keskele püsti. Posti külge kinnitati pikk latt. Selle otsa seoti palgiokela. Iis-vaas last istusid kelgule, teised lükkasid latti abil kelgu liikuma ja sõit võis alata. Kui paar tünu oli karussellil keerdunud, vahetati kohad. Hes enne kelgul istusid, hakkasid lattiiga hoogu lükkama ja esimesed lükkajad said sõidu-

mõnu nautida. Ega seda kelku laste kätte kaua jäetud. Varsti võeti ta meie käest ära, sest metsavedudele oli kelku vaja.

Meie kodutalus ainult lastele tehtud või ostetud kelku ei olnud. Samuti ei olnud meil post ostetud suuski ega uiske. Ma ei teagi, kas neid mõnjamaal või uskjal mujal suuremates keskketes üldse müüdi. Igatahes Valgu poes neid müügil ei olnud.

Ika ise ja ainult ise tulid vajalikuol asjad valmis teha.

Vennad ise meisterdasid endile suusad.

Neid võisid ka perle tüdrukud kasutada.

Suusade valmistamises võeti paraja pikusega ca 10 sentimeetri laiune ja 2,5 sm. ^{paksume} ~~laiune~~ salland. Laid hõõeldati õhemaas, ots tehti teravas, põhja allas tehti pitliga pikipidi soon sisse. Vanast sedelgarinast sai tublid suusasidemed, milledest iga saapamine läbi mahtus. Seejärel tõruti suusatald üle. Viimane töö oli suusade painutamise.

Selles seoti suusapaar kokku. Suusamine-
de vahele pandi uus klots ja keskele teine.

Kas enne painutamisele panekut suuski kuuma vee ka leotati, seda ma täpselt ei mäleta. Raskeid ja vähelibisevad suusad olidki valmis. Suusakeppidega olulisi probleeme ei olnud. Paar luusvart täitsid selle vajaka jäämise korralikult ära.

Ühel korral võtsin minagi need suusad kooli kaasa. Pidi toimuma kas lihtsalt suusapaari või -võistlus, ei mäleta.

Õige talu põlvkudel meerdasid nende "ronki-
diga". Edasijärgmine oli vaesaline. Teised õpilased olid minust kaugel ees ja ammu

kooli puurde tagasi jõudnud, kui minu lõpuks
 päralt jõudta. See oli minu esimene ja
 viimane kord suusapäeval vöi - võistlusel
 osaleda. Nõnda palju siis suuskadest.

Ka uisud e. tritisud tegid vennad ise.
 Lillap kantarid nad seljuures ka isa
 abi

mõelitan, et puuklotsi Hsse oli loodud vanast
 viikatskerast lõigatud papp. Teravam pool oli
 klotsi sees ning ~~ing~~ viikati selg oli tritisu pöö-
 rimele osa. Miskoodi puuklotsi saapa külge
 teoti, ei mäleta. Aga sellega vennad inka oma
 sõidu tegid - ihe pala all tritis ja teine
 jalga andis hoogu takka. Sellised uisud
 e. tritisud olid ka naabripoistel. Omavahel
 korraldati isegi tritisutamise võistlusi.

Minu valgu koolis õppimisel algu oli lastel
 väga populaarne liialaskmine mõisa keld-
 rimaest alla. Põris tipust oli allalaskmine
 keelatud - pidime keldri võlvale sisse tal-
 lama. Aga kas need keelud aitarid. Ikka
 leidis keelust ülestujaid.

Keldrimaest allalaskmisel toimusid omavahelised võistlused - kes teeb pikema
 sõidu. Sõiduvahendiks oli omadehtud
 kelk. Ma ei tea, kust see "snitt" saadi,
 aga peaaegu iga pere poistel oli see laua-
 pappidest kelk olemas. Selguol olid vei-
 dikene sarnased tänapäevase kolme p-
 lasega ja rooliga metallkelguga.

Sellel omal kelkel ei olnud, pidid
 teiste käest laenutama (nurnus!). Gua-
 mik poistest lasi mälest alla istumise peal.

Tüdrukutel seda võimalust ei olnud, sest riietus ei sobinud.

Mina lapsepõlves ei olnud niisuguseid spetsiaalseid talispordiriivaid ega jalatseid, millest tänapäeval leidub külluses.

Meie riide algmaterjaliks oli kodukootud villane riie, mis oli tumesärgise värvitud ja peeres vanutatud. Värvimine ja vanutamine ei olnud kodune töö. Kodus valmistatud kangas viidi Rapla lähedal asunud vastavasse töötuba.

Laste talveriietust oli üsna komplekt, mis sobis nii koolitundi, kelgumäele kui ka suusatamisel selga panna.

Tüdrukutel olid maavillasest riidest kleidid - palitud, peas villane rätik, jalas villased sukad ja sokid. Minul olid jalavarjudes vanemate laste poolt kasutatud ja väikses jäänud poolsaapad ehk nõõrikind. Saapad käisid koolis paistades, millised ise ise valmis teji. Sellises riietuses käisid karusellil sõitmas ja keldrimäest alla laskemas. Muidugi laenuatud kelguga.

Tüdrukute riided õmbles ema ise.

Meie pere poiste riided olid samuti maavillasest kangast õmmeldud. Vahe oli ainult selles, et nendel koolipüksid, -pintsakud, -palitud olid kelisel Palmi rätsepa juures õmmeldud. Kev saapad olid neil post ostitud. (Need olidki väikses jäänukena meie nooremale laste kanda.)

Kuuseristi laste villased sukad - sokid - kindad olid vanaema kootud.

Poiste peavõttes oli lövi-lövi ehk kšwikants.

Ja poisle võivad sobida nii klassitoas kui ka talvetõnnude nautimisel kanda. Ega meie oma koolisapil osanud ette kujutada, et iga tegevuse jaoks peab olema oma kindel varustus.

Valge koolis käinud aegu ei laenuvatud sealst ei suuski ega uistele. Ei mäleta, et tšellu uisutamiseks oleks üldse tegevustud. Minu koolis alg Valgus jäi neljakümnele - tesse aastalisse, mis oli Eesti riigile ja rahvale raskeim aeg.

Maailmasõda sai meie osas kõigi oma hädade ja viletsusega. Ääretult raske ja ränk oli ka pärast sõjaaegu aeg.

Iga pere elas nii, kuidas oli võimalik. Sõjakas raskustest tuli üle olla.

Oli kov üarikuid võmsaid hetki, mis sünni südant soojendavad.

Näiteks meie peres oli omaaegsasti talispordipäev raskel päeval. Isa rakkenda hobuse ree ette, võtis lastekoorma peale ning külaraheteedel võis sõit alata.

Tasasel libedal jääplatsil lasti niasama liugu. Vesi hoog sisse ja siuksti liuglune. Kes pikema lida tegi, sellil pidid kõige pikemad liivad kasvama.

Märjamaal.
05.02.2009

Heelja Luuga (Halliste)
Valge kooli õpilane
1942 - 1949

Autor: Heelja Luuga
Toome 4
Märjamaa
Tel. 48 21352

Sie lugu o'õ sellest, kuidas vanal ajal
valgu mõisa laadast piima varastati.

Vile saja aasta tagasi olid naestel pikad paksud
vilted sielikud selges. Sel ajal naesed püksa
ei kand. Sihukesi asja pönd nähtudki.

Sielikud olid alt laiad, sieliku all oli veel
lai linane särke või alusielik. Talveaeges oli
kass-kolm sielikut ülestikku.

Vat' ja selle sielikukuhja alle oligi ia pisikest
puust pütikest ää petta. Sie väike kinn siuti
takuse pallaga ümmer kere sedassi, et kinn
jäi reete vahele rippu.

Lüpsi aeges ei oold muud kui pütike kahe jala
vahele püsti panna ja salaja lüpsmise aeges
ke oma pütikest täita. Piale lüpsi lõpetamist
tuli tansa lehma alt püsti ajada. Pidi olla
olema, et salanüst piim välja ei loesa.
Salaja tuli pütile kaan piale panna.

Naamoodi tuudigi mõsalaadast oma perell
mõsalehma rammuusat piima juua.

Ena aeges sai naavikelos pialt väikeid puue-
seid naavikuid piima sisse ää lödistatud.

Lapsed söid ja joid ja kõik olid risked ja
laavid justkui mõsalaapsedki. Ege kuryad ai-
gusedki lastele külge akand.

Selle loo jutustas Kangru küla Illica talust
Ann Saarver.

Sinja pävi Illeju lugu.

Lugu on jutustatud eelmise sajandi
neljakümneendate aastate lõpul.

